

Organizacija društva

Cepprav Sorice ne moremo prištevati med večja naselja (deli se na Spodnjo Sorico s 25 in Zgornjo Sorico s 55 hišnimi številkami), je družbeno življenje v kraju že od nekdaj razgibano in pestro tako na gospodarskem kot na kulturnem področju. V prvem desetletju tekočega stoletja je bila v Sorici ustanovljena hranilnica in posojilnica ter gasilsko društvo s prvotnim imenom požarna bramba; delovala je tudi že prej ustanovljena mlekarska zadruga. V letu 1911 je bilo poleg elektrostrojne zadruge ustanovljeno prosvetno društvo s prvotnim imenom Katoliško slovensko izobraževalno društvo v Sorici, ki je pričelo delovati ob sprejetih pravilih, potrjenih z odlokom takratnega deželnega predsedstva za Kranjsko dne 1. marca 1911. Po prejemu potrjenih pravil se je dne 15. aprila 1911 vpisalo v ustanovljeno društvo 44 članov. Tako kot za hranilnico in posojilnico ter gasilsko društvo in elektrostrojno zadrugo je bil idejni ustanovitelj tudi za prosvetno društvo škofjeloški rojak Jurij Karlin.

Pod prvotnim imenom je društvo obstajalo vse do leta 1931, ko se je z dovoljenjem takratne banske uprave v Ljubljani 19. 6. 1931 preimenovalo v Prosvetno društvo v Sorici in so bila sprejeta in potrjena tudi nova pravila društva, po katerih je društvo delovalo vse do druge svetovne vojne. Po osvoboditvi je bilo društvo obnovljeno pod imenom Kulturno-umetniško društvo »Ivan Grohar« v Sorici, ki pa se je pozneje zopet preimenovalo v Prosvetno društvo »Ivan Grohar« v Sorici in pod tem imenom je registrirano in deluje še danes.

Žal je arhiv o ustanavljanju in delovanju društva pred prvo vojno in nekaj let po njej pogrešan, zato točnejših in podrobnejših podatkov ni na voljo. Nekaj je o tem znanega le po spominu starejših vaščanov. Med prvo svetovno vojno je delovanje društva zastalo in je delovala le knjižnica. Redni občni zbori se niso vršili, društvene organe so volili le na daljša razdobja. Ko pa se je društvo leta 1931 reorganiziralo, je pričelo redno delovati po novih pravilih. Pričela se je voditi točna evidenca članstva in druge poslovne knjige, iz katerih je razvidno, da je bilo društvo zelo agilno do druge svetovne vojne. O delovanju društva po osvoboditvi pa so podatki na voljo.

Delovanje društva

Takoj po ustanovitvi v letu 1911 je društvo pričelo z zbiranjem knjig za društveno knjižnico. Zbranih je bilo okoli 200 knjig. Knjižnica se je potem dopolnjevala večji del s knjigami Mohorjeve družbe, pozneje pa tudi z nabavljanjem knjig. Po letu 1931 je nekaj knjig za društveno knjižnico darovala tudi Jugoslovanska matica v Ljubljani. Iz poročila, ki ga je društvo poslalo 1. 9. 1932 Prosvetni zvezi v Ljubljani, je razvidno, da je tedaj bilo v knjižnici skueno 843 knjig; izposojenih je bilo 511 knjig, nabavljenih pa 36 novih knjig. Danes je v knjižnici še 565 knjig. Razlika 278 knjig je bila med okupacijo po Nemcih zasežena in uničena. Knjižnica je bila od ustanovitve že večkrat prečitana, zato se že nekaj let oskrbuje s potujočim kovčkom, katerega na določena razdobja zamenjuje knjižnica v Skofji Loki.

Ob ustanovitvi knjižnice je bil vaščanom na voljo tudi časopis Slovenec, in to na treh mestih v vasi: pri Lomprehtu, pri Simcu in pri Hajžlarju. Na teh mestih so se vaščani zbirali v dolgih zimskih večerih ter ob nedeljah in praznikih da so prebirali novice, ki jih je prinašal časopis. To pa je trajalo le nekaj časa, ker so nekateri vaščani odnašili časopis na svoj dom, drugi pa ga zato niso dobili na določenih mestih.

Po prvi svetovni vojni je prišla Sorica pod italijansko zasedbo. Ko pa se je po dveh letih italijanska vojska za dober streljaj umaknila in je bila ob robu Sorice postavljena jugoslovansko-italijanska državna meja, je bil v Sorici ustanovljen oddelek finančne kontrole. Prvi starešina tega oddelka Urbančič je bil izvrsten pevec in na njegovo iniciativo je bil leta 1922 ustanovljen moški pevski zbor, katerega je vodil učitelj Josip Primožič. Pevski zbor pa ni nastopal le s pesmijo, temveč je uprizarjal tudi manj zahtevna odrska dela (Kmet in fotograf, Goslar, Mi smo trije fantje mladi in sl.). V letih 1929—1931 je pod vodstvom priznanega skladatelja in učitelja Martina Zeleznika deloval mešani pevski zbor, ki je štel 35 pevcev in pevk. Zbor je nekajkrat zelo uspešno nastopil, vendar se zaradi nerednosti pri pevskih vajah ni obdržal. Po drugi svetovni vojni (1953) je bil ponovno sestavljen mešani pevski zbor, ki je štel 43 pevcev in pevk. V letu 1954 je pod vodstvom Ignaca Freliha pri-

redil samostojni koncert umetnih, narodnih in partizanskih pesmi. Kljub temu, da je nastop domačih pevcev v tolikšnem številu vzbudil vsesplošno navdušenje med vaščani, tudi tokrat zbor ni mogel uspešno nadaljevati z delom v prvotnem sestavu in je pozneje zelo okrnjen nastopil le še pri raznih proslavah (npr. ob 50-letnici smrti Ivana Groharja, ob 60-letnici obstoja gasilskega društva in še ob drugih prilikah). Več članov zbora se je namreč razbežalo po zaposlitvi izven domačega kraja, nekaj se jih je izselilo, nekaj jih je odstopilo, tako da s sistematičnim delom z zborom ni bilo mogoče nadaljevati.

V letih 1953 in 1954 je bil osnovan tamburaški zbor. Inštrumente je društvo nabavilo s podporo Kmetijske zadruge v Sorici. Toda tudi ta je po nekaj poizkusnih nastopih prenehal delovati v prvotni zasnovi, ker ni bilo resne volje za učenje, pa tudi pravega vodstva ni bilo. Sedaj posamezne inštrumente uporabljajo le še v manjšem sestavu ob šolskih in drugih proslavah oziroma prireditvah.

Poleg nekaj nastopov domačih pevcev pa so bila v Sorici v zadnjih nekaj letih

številna gostovanja pevskih zborov od drugod: moški in mešani pevski zbor iz Bohinjske Bistrice, moški pevski zbor Iskra iz Kranja, oktet Jelovica iz Skofje Loke, akademski pevski zbor iz Skofje Loke, dekliški sekstet iz Bukovice, moški pevski zbor »Stane Zagar« iz Kroke, moški pevski zbor »Tugo Vidmar« iz Kranja. Imeli pa smo v gostih tudi opernega pevac Vladka Korošca, ki je ob spremljavi tamburaškega zbora »Bisernica« iz Reteč odpel nekaj narodnih pesmi. Poleg teh nastopov društvo skupno s šolo prireja tudi proslave ob državnih praznikih ter zabavne prireditve.

Najživahnejše je bilo vseskozi delovanje društva na gledališkem področju. Že leta 1912 je takratno društvo poskrbelo, da je bila ob slovesni otvoritvi domače zadruške elektrarne uprizorjena Krekova igra Tri sestre; igralci so bili iz Selc. To je bila tudi prva dramska uprizoritev v Sorici. Po prvi svetovni vojni so bile, kot že omenjeno, le manj zahtevne, kratke dramske uprizoritve, bolj sistematično pa se je na tem področju pričelo delovati po letu 1928, zlasti pa po reorganizaciji društva v letu 1931. Društvo je takrat dobilo

Prizor iz uprizoritve igre Vse naše leta 1930 v Sorici

Sodelujoči v soriški uprizoritvi igre *Mlinar* in njegova hči leta 1937

zelo sposobnega in agilnega tajnika Milana Vindišmana, ki je delovanje društva na sploh zelo poživel. Uprizorjenih je bilo zelo število odrskih del. Delovanje pa je bilo zelo otežkočeno, ker ni bilo na voljo potrebnih prostorov. V ta namen so bila uporabljena, poleg salona v gostilni »Pri pošti«, razna gospodarska poslopja (kozolci, hlevi in dvorišča), kar pa je bilo v zvezi z velikim trudom in zamudo časa za primerno ureditev in pripravo prostorov. To je povzročilo, da so društveni organi pričeli razmišljati o gradnji lastnega prosvetnega doma. Določena je bila lokacija in naročeni načrti pri arhitektu inž. Ivanu Pengovu v Ljubljani. Ker pa se je predračun na načrte zdel vodstvu društva zelo visok, je bilo naročilo odpovedano, naročeni pa so bili novi načrti pri tesarskem mojstru Francu Sparovcu iz Lipnice. Društvo samo ni imelo nobenih finančnih sredstev, zato se je obrnilo na druga prosvetna društva in druge ustanove po Sloveniji s prošnjo za pomoč. Od 34 prošenj je bilo le 7 ugodno rešenih z nakazilom po 20.—, 50.— in 100.— din. le domača hranilnica in posojilnica je darovala društvu 1000.— din. Zaradi splošne gospodarske krize, ki je v tistem času (1931—1936) močno stiskala žepo, je postalo jasno, da z gradnjo doma

ni mogoče začeti, in tako je bilo tudi to drugo naročilo načrtov odpovedano.

Zelja vaščanov po lastnem kulturnem domu pa je tlela naprej. Ko je bilo po osvoboditvi ob vsesplošni akciji za gradnjo zadržnih domov določeno, da se tudi v Sorici zgradi zadržni dom, je bilo takoj tudi sporazumno odločeno, naj bo v zadržnem domu tudi dvorana z odrom in drugimi pomožnimi prostori za kulturno-prosvetno dejavnost društva. Zadržni dom z dvorano in odrom je bil slovesno izročen svojemu namenu dne 7. septembra 1952. Tedaj je bila na novem odru uprizorjena štiridejanka *Uroki*, nekaj mesecev pozneje pa igri *Volkodlaci* in *Talci* v Kraljevu (A. Remec) v režiji Janka Bidovca. Dvorana in oder sicer nista zadovoljivo opremljena in bi bilo potrebno še marsikaj urediti. Zveza kulturno-prosvetnih društev v Skofji Loki je društvu brezplačno odstopila 113 zlojljivih stolov za dvorano, nabavljena je bila zavesa in dva reflektorja. Dvorana pa je okrnjena z odvzemom prostora pod balkonom za potrebe gostilne.

Če upoštevamo čas po letu 1932 do druge svetovne vojne ter čas po osvoboditvi do danes, je bilo na soriškem odru uprizorjenih kar lepo število gledaliških del, npr.: *Scapinove zvijače*, *Skopuh*, *Namiš-*

ljeni bolnik. Mati, Bratje, Miklova Zala, Divji lovec, Razvalina življenja, Veriga, Prisega o polnoči, Uroki, Volkodlaki, več otroških iger in razna druga dela. Razumljivo, da kvalificiranega vodstva, poklicnega režiserja v Sorici nikdar ni bilo, razvrstilo pa se je v času obstoja društva lepo število režiserjev-amaterjev, in sicer: Terezija Primožič, Martin Železnik, Milan Vindišman, Stanko Kejžar, Janko Pintar, France Gačnik, Pavla Kajfež, Nace Frelj, Marjan Peternelj, od katerih je le Stanko Kejžar obiskoval štirinajstdnevni tečaj za režiserje leta 1962 v Portorožu.

Igralske skupine so večkrat nastopale tudi v drugih krajih, kot npr. v Davči, v Dražgošah, na Bukovici, v Podbrdu, v Bohinjski Bistrici, v Sredji vasi v Bohinju. Iz navedenih krajev, kakor tudi iz Železnikov, iz Selc, iz Tržiča, iz Zabnice in gledališče iz Kranja pa so gostovali v Sorici z različnimi dramskimi deli in veseloigrami.

Sahovski krožek se le od časa do časa oživi. Priredil je sicer nekaj tekmovanj med člani ter med člani in šolsko mla-

dino, vendar posebnega zanimanja za to vrst delovanja nikoli ni bilo.

Foto-sekcija je bila ustanovljena v letu 1974 in deluje skupno s pionirsko organizacijo. Pod vodstvom Mirka Kačarja je dosegla že lepe uspehe in za letošnje leto pripravlja razstavo slik o delovanju društva.

Poleg vsega navedenega prireja društvo tudi izlete za člane in nečlane.

Smoter društva

Ze od vsega začetka je bil namen društva, dvigati kulturno raven in vzbujati narodno zavest ne le svojih članov, temveč vsega življa v kraju. Vendar je treba ugotoviti, da društvo v tem prizadevanju ni bilo deležno potrebne opore in pomoči, zato tudi uspehi niso bili tolikšni, kot bi lahko bili. Res so bila (zlasti v določenem razdobju) temu vzrok stališča posameznikov, ki kraju niso bila v čast, toda, kje pa teh ni bilo. Zato dejansko ni bilo in ni vse tako, v kakršno

Sodelujoči v soriški uprizoritvi igre Rokovnjači leta 1957

luč je bil kraj ob svojem času postavljen. Zgodovinskih dejstev pač ni mogoče in tudi ni potrebno spreminjati. Čas pa je že in bo še pokazal pravo stran, saj tako društvo kot tudi drugi krajevni dejavniki delujejo v tej smeri.

Ze sorški rojak, nesmrtni Ivan Grohar, je s svojim kulturno-umetniškim delovanjem dramil svoje sorojake, pa tudi širšo slovensko javnost h kulturni prebuditvi, le škoda, da njegovo umetniško ustvarjanje ni našlo večjega razumevanja in upoštevanja za njegovega življenja in da je kljub temu, da je dal svojemu narodu tako bogato kulturno dediščino, ves zapuščen in osamljen končal. Soričani so ponosni na svojega rojaka, velikana v umetnosti, in željo, da tudi v svojem rojstnem kraju dobi trajen spomenik. Pred leti zbrana in s pomočjo muzeja v Škofji Loki lepo urejena zbirka Groharjevih mladostnih del v njegovi delovni sobi v župnišču je bila bolj zasebnega značaja in se ni obdržala. Njemu v spomin si je prosvetno društvo nadelo njegovo ime. Ker pa bi bil to le preskromen spomenik, je bil na občnem zboru društva

dne 1. decembra 1974 sprejet sklep, da se prične z akcijo za ureditev Groharjevih del v njegovi rojstni hiši v Sorici. Soglasje k temu sklepu so dale tudi vse delegacije krajevnih skupnosti Sorica. S takimi pooblastili je društvo navezalo stike in o tem zainteresiralo Muzejsko društvo v Škofji Loki, ki je s pomočjo Občinske kulturne skupnosti Škofja Loka in republiške kulturne skupnosti odkupilo potrebne prostore v rojstni hiši Ivana Groharja. Ti prostori so bili primerno adaptirani in urejeni, napeljana električna razsvetljava ter asfaltirano dvorišče pred vhodnimi vrati, ob katerih je vzdignjena Groharjeva spominska plošča. Otvoritev Groharjeve muzejske zbirke je bila 24. septembra 1977 v okviru proslav ob 40-letnici Muzejskega društva v Škofji Loki.

Ime Ivana Groharja v naslovu društva, spominska plošča in muzejska zbirka v njegovi rojstni hiši, naj služijo kot spomenik velikemu umetniku v njegovem rojstnem kraju.

Nace Frelj

70 LET PLANINSKEGA DRUŠTVA ŠKOFJA LOKA

Planinsko društvo Škofja Loka je bilo ustanovljeno 21. maja 1907 kot Selško-škofjeloška podružnica slovenskih planinskih društev s sedežem v Selcih. Predsedoval ji je tedanji dražgoški župnik Anton Fajfar. Njegov namestnik je bil Josip Demšar, usnar iz Železnikov, tajnik Ivan Stupica, učitelj v Dražgošah, blagajnik Franc Šmid, župan v Selcah, drugi člani odbora pa Jurij Karlin, Franc Sever, Franc Demšar in Gabrijel Thaler.

Podružnica, ki je ob ustanovitvi štela 17 članov, si je naložila za prvo nalogo, označiti pota v gore na svojem področju. Z markacijami in smernimi tablicami so njeni člani označili naslednje poti: iz Dražgoš čez Jelovico na Ratitovec, iz Železnikov na Porezen, iz Podbrda čez Sorico na Ratitovec, iz Selc k Lenartu, od Lenarta k Valentinu ter odtod v Javorje in Poljanje ter z Ratitovca preko Jelovice do železniške postaje Soteska v Bohinju.

Podružnica si je vseskozi prizadevala tudi za pridobivanje novih članov in je imela leta 1923 že 191 članov.

Ze leta 1908 je pričela z zbiranjem denarnih in materialnih sredstev za gradnjo koč na Ratitovcu. Koča, ki so jo imenovali »Krekova« je bila zgrajena leta 1925. Kljub temu, da je podružnica dolga

leta zbirala denar in gradbeni material z organiziranjem raznih prireditev in nabiranjem prispevkov pri raznih institucijah, podjetjih in posameznikih ter dobila tudi subvencijo od Slovenskega planinskega društva (SPD) v Ljubljani, se je morala pri gradnji koč še precej zadolžiti. Dolga kasneje ni mogla odplačati in tudi ne vzdrževati koč. Leta 1926 je koč na Ratitovcu z dolgom vred prevzel osrednji odbor SPD v Ljubljani.

Na izrednem občnem zboru dne 12. maja 1929, ki ga je vodil tedanji podpredsednik dr. Jerala, so soglasno sprejeli sklep, da se Selsko-škofjeloška podružnica preimenuje v Škofjeloško podružnico SPD ter prenese sedež v Škofjo Loko, od koder je bila tudi večina tedanjih članov.

Novi odbor je sprva nameraval zgraditi koč na Blegošu. Ker pa na Blegošu zaradi bližine meje koč ni bilo mogoče graditi, se je v letu 1930 odločil za gradnjo koč na Lubniku. Podružnica je imela tedaj 102 člana. Razpolagala pa je s 6.669.— din. vloženi v Mestni hranilnici v Škofji Loki.

Koča na Lubniku je bila dograjena in odprta 26. junija 1932. Zanimivo je kritje stroškov za zgraditev koč, ki za tedanji čas niso bili majhni. Z nabiralno akcijo